

УДК 7.038.1:745/749

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.1.31>

ЕТНОМОТИВИ ОБРАЗУ ДЕРЕВА ЖИТТЯ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ЯК ШЛЯХ ДО КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Полюшкін Сергій Сергійович¹, Харченко Катерина Сергіївна²

¹ кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри дизайну та реконструкції архітектурного середовища,
Український державний університет науки і технологій, Дніпро, Україна,
e-mail: poliushkin.serhii@365.pdaba.edu.ua, orcid: 0009-0002-4740-7652

² кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри дизайну та реконструкції архітектурного середовища,
Український державний університет науки і технологій, Дніпро, Україна,
e-mail: katerinaharchenko75@gmail.com, orcid: 0000-0002-1908-4852

Анотація. Мета. Виявити та дослідити, як етномотиви образу «Дерева життя» репрезентуються в сучасних українських мистецьких практиках і як працюють на формування та пізнаність української культурної ідентичності в європейському просторі.

Методологія. Застосовано міждисциплінарний підхід: семиотичний аналіз символу «світового дерева» в українській традиції; іконографічний та порівняльний аналіз творів Аліни Гаєвої (проект «Сад життя», співпраця з AGA.TE), Ольги Пілюгіної (серії gobelenів), Анжели Юрківської (багатощарова витинанка), а також рефлексія щодо монументальних панно «Дерево життя» й «Боривітер» Алли Горської та співавторів (1967, Маріуполь).

Результати. Окреслено інваріанти образу (вертикальна вісь, коренева – стовбурова – крона як трирівнева модель світу; мотиви квітів, птахів, плодів; симетрія / дзеркальність) та їх сучасне переосмислення: а) у графіці та ювелірних формах б) у художньому текстилі; в) у паперовій пластиці; г) у монументальному мистецтві 1960-х).

Наукова новизна. Запропоновано типологію сучасних репрезентацій «Дерева життя» в українському мистецтві, що поєднує етнографічні витоки та медіальні трансформації. Показано, як символ стає «оператором ідентичності» – засобом культурної орієнтованості, пам'яті та європейської комунікації.

Практична значущість. Матеріал може бути використаний дизайнерами для створення експозицій, освітніх програм і сучасних дизайн-продуктів із коректною роботою з національними мотивами; мистецькими студіями – для створення колекцій на основі локальної спадщини; громадами – для практик комеморації та культурної дипломатії.

Ключові слова: Дерево життя, орнамент, gobelen, витинанка, мозаїка, ювелірне мистецтво, українська ідентичність, етнодизайн, семиотика, декоративно-прикладне мистецтво, символіка.

ВСТУП

Графічне зображення Дерева життя – знака, який трапляється майже в усіх світових

культурах – європейській, арабській, латиноамериканській, азійській, африканській, єврейській [11, с. 150]. Він означає приблизно

одне й те ж – символ єднання Неба та Землі, символ роду, благополуччя, зв'язку поколінь [2, с. 44]. В українській культурі цей символ зберігся у вишивках, орнаментах, весільних обрядах [4, с. 45; 13, с. 18]. У статті представлено роботи трьох українських мисткинь – Аліни Гаєвої, Ольги Пілюгіної та Анжели Юрківської, – які у своїй творчості звертаються до образу «Дерева життя» й формують українську культурну ідентичність у європейському просторі, навіть в умовах війни.

Образ Дерева життя є одним із найстійкіших архетипів у світовій культурі. Він символізує гармонію між небом і землею, поєднує три сфери буття – підземну, земну й небесну [11, с. 151]. В українській традиції він має різноманітні прояви: від весільних рушників із квітковими деревами [13, с. 19] до весільного «гільця» – прикрашеного деревця, яке символізує продовження роду.

У багатьох міфах Дерево життя уособлює життєдайну силу та особливий зв'язок поколінь [18]. У біблійній традиції це Дерево пізнання добра і зла [2, с. 46]. В українських легендах мотив зберігся як символ надії та благословення [17].

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Символіку «Дерева життя» послідовно досліджували українські мистецтвознавці та культурологи. Ще в 1990-х роках Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай та М. Станкевич у фундаментальній праці «Декоративно-прикладне мистецтво» (1993) акцентували на тому, що орнаментальні композиції з мотивом дерева уособлюють зв'язок поколінь і природний цикл життя [1, с. 134–140]. Схожі висновки робить і О. Гулей у навчальному посібнику (2010), де вказує на ключову роль орнаментів у системі декоративно-прикладного мистецтва України [3, с. 56–60].

Т. Кара-Васильєва в книзі «Українська народна вишивка» (2005) зазначає, що в орнаментах рушників і сорочок мотив дерева життя найчастіше поєднується з квітами та птахами, будучи символом роду та оберегом новоствореної сім'ї [4, с. 45–52]. Це підтверджується каталогом «Український тканий рушник» (2006), де зібрано численні регіональні зразки із зображенням дерева як сакрального центру композиції [13, с. 18–25].

У працях Л. Фесенка («Образотворче мистецтво», 2004) увага приділяється універсальності цього символу, що наявний у різних видах українського декоративного мистецтва – від дерев'яної різьби до художнього текстилю [12, с. 89]. О. Федина (2006) аналізує образ дерева в контексті ансамблів

народного мистецтва та підкреслює його роль як візуального символу цілісності всесвіту [11, с. 150–153]. Схожі ідеї розвиває О. Герій, який досліджує відображення символіки світового дерева в орнаменті храмів XI–XIII ст. та підкреслює його значення в християнському мистецтві Київської Русі [2, с. 44–46].

У більш пізніх працях, зокрема монографії Л. Смирної «Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві» (2017), образ дерева аналізується у зв'язку з творчістю митців-шістдесятників, серед яких особливе місце належить Аллі Горській [10, с. 147–149]. Авторка підкреслює, що символіка дерева у творах Алли Горської поєднує архетипічний зміст і новаторські художні рішення.

Сучасні музейні та культурологічні ресурси також приділяють увагу цьому архетипу. Зокрема, Музей сучасного українського мистецтва Корсаків (2024) у своїй експозиції розглядає Дерево життя як універсальний символ гармонії [7], а І. Гончар у статті про символіку народної культури підкреслює його значення для родинних та календарних обрядів [9].

Окремо варто згадати роботи, що описують мозаїки Алли Горської та їх руйнування 2022 року: у статтях Goethe-Institut (2023) [16], Esthete Gazette (2023) [15], а також у міжнародних виданнях The Art Newspaper (2022) [14] та United24Media (2025) [22] акцентується на втраті цих творів як на трагедії культурної спадщини.

Так, аналіз попередніх досліджень показує: мотив «Дерева життя» послідовно вивчається у двох напрямках – як архетип народного мистецтва (Є. Антонович, Т. Кара-Васильєва, О. Федина) та як символ у сучасних інтерпретаціях (Л. Смирна, А. Горська, сучасні музейні огляди). Це створює методологічну основу для аналізу новітніх мистецьких практик, які поєднують етнічний код і сучасні художні пошуки.

МЕТА

Мета – виявити та дослідити, як етнотипи образу «Дерева життя» репрезентуються в сучасних українських мистецьких практиках і як працюють на формування та пізнаваність української культурної ідентичності в європейському просторі.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Найбільш відомим носієм символіки Дерева життя в Україні є рушники та

вишивки [1, с. 134; 6, с. 135]. Орнаменти будуються за вертикальною віссю, коріння та гілки символізують єдність минулого, сучасного й майбутнього [4, с. 50]. Часто верхівка зображається у вигляді квітки, а на ній сидять птахи, які уособлюють душі [8, с. 123].

Сучасні інтерпретації образу. Простий та пронизливий образ сильного Дерева нікого не залишає байдужим. Тому вироби із зображенням Дерева Життя – це не просто красиво, а й дуже символічно та проникливо. А їх втілення в УКРАЇНСЬКОМУ мистецтві є досить багатограним і досить різноманітним: від елементів оздоблення оселі до підвісок, браслетів, сережок та каблучок.

Так, у комплексному мистецькому проєкті «Сад життя» художниця Аліна Гаєва, яка представляє мистецьку студію Gaevart.lab та ювелірну студію AGA.TE Jewelry Studio, які вже не вперше розглядають ювелірне мистецтво через проєкцію національних культурних патернів, презентують серію взаємопов'язаних графічних робіт, картин, текстильних інсталяцій та ювелірних прикрас, що є багатовекторною інтерпретацією давньої української орнаментальної вишивки козацької старшини, яка через засоби художньої трансформації перетворюється в сучасне мистецтво, що буде дороговказом для майбутніх поколінь.

Комплексний мистецький проєкт «Сад життя» – це діалог минулого з нашою ідентичністю сьогодні. В основі всіх елементів проєкту лежить Дерево життя – поширений архетип, який трапляється в багатьох світових міфологіях, релігійних і філософських традиціях. Один із найдавніших міфологізованих символів українських земель, що формував і віддзеркалював світосприйняття та світогляд наших давніх предків. Для них воно втілювало космічний порядок на противагу хаосу та представляло сутність і джерело буття. Дерево життя в проєкті «Сад життя» – це стилізоване художницею Аліною Гаєвою усвідомлення єдності всіх форм творіння, прямого зв'язку між небом, землею, підземним світом і космосом, минулим і майбутнім.

Створений мистецький проєкт «Сад життя» – це поєднання фольклорної форми з тонкою каліграфією, живопису з унікальним колоритом і колористикою, переосмислення та стилізована інтерпретація візерунків вишивки з одягу козацької старшини в стилі українського бароко Чернігівщини (XVII–XVIII ст.), обрядових рушників з колекції Дмитра Яворницького [5, с. 210; 13, с. 22] (Дніпропетровщина, XVIII ст.), рушників Східного Поділля (кін. XVIII – поч. XIX ст.) (рис. 1). Символічна вертикаль дерева

Рис. 1. Рушник, перша половина XVIII ст. (світлина з фондів Дніпропетровського національного історичного музею ім. Яворницького)

тут репрезентує космічний порядок і зв'язок поколінь [7].

Ювелірна студія AGA.TE Jewelry Studio у створенні прикрас завжди шукала інструменти переосмислення культурної спадщини. Але ця колекція особлива: вона стала можливою завдяки зустрічі двох художніх мов, двох різних підходів, матеріалів і технік.

Аліна Гаєва відома як авторка символічної живописної візуальної мови, що відсилає до українських орнаментів, фресок і оберегів, переплетених із сучасною естетикою. Це цілісний і глибокий підхід, що об'єднує сенси, форму та сучасні технології (рис. 2, 3).

Рис. 2. Орнамент «Натхнення». Малюнок А. Гаєвої

Рис. 3. Авторське кольорове рішення орнаменту «Натхнення»
Автор: А. Гаєва. Фотопортрет: Olga Zakrevska

Воно не просто прикрашає простір – воно трансформує сприйняття, надихає до життя, пробуджує внутрішню силу та відкриває нові художні горизонти.

Це орнамент з рушників колекції Дніпропетровського національного історичного музею імені Яворницького. Зображає орнамент Дерево життя, яке містить птахів, що присіли згори на велику квітку соняха. Саме Дерево життя має вигляд букетика, що проростає з об'ємного кореню, який, своєю чергою, проростає з двох насінин. Дуальність і центральновісьова композиція притаманні великій кількості зображень Дерева Життя, що несе в собі символ народження, зростання та розвитку в гармонії з собою, близькими людьми і Всесвітом.

AGA.TE віддзеркалює всю цю культурологічну глибину в металопластиці дорогоцінного металу, створюючи неповторні ювелірні прикраси, що розмовляють з поціновувачами мовою древніх символів і гармонійних сучасних пластичних конструкцій (рис. 4).

У творчій колаборації з ГО «ВОЛЯ» та за допомогою штучного інтелекту кожен зможе втілити мрію – отримати графічне зображення власного ДЕРЕВА ЖИТТЯ! Потрібно поділитися 2–3 словами (це в довільній формі до 88 символів) зі спільнотою Волі на сайті й отримати власний неповторний орнамент «Дерево життя». Моя Воля – це ...

«Дерево Роду» Аліни Гаєвої – це переосмислені та стилізовані малюнки вишивок з рушників, частково з колекції Дмитра

Рис. 4. Підвіс «Натхнення» Автор: А. Гаєва. Фото: Olga Zakrevska.

Рис. 5. Згенеровані зображення дерева життя, автор: А. Гаєва

Яворницького (Дніпропетровський національний музей). Інтерпретація, яка ґрунтується на минулому і створює новий майбутній орнамент поколінь.

Гобелени Ольги Пілюгіної. Ольга Пілюгіна у своїх гобеленах розвиває традиції полтавського та решетилівського килимарства [8, с. 77]. Дерево життя – також один з улюблених мотивів майстра гобеленів. Дерево життя постає як квітуче родове дерево з птахами, що символізують душі [11, с. 152]. Кожен елемент композиції – квітка, бутон чи плід – має власний простір і сенс, створюючи гармонійне ціле (рис. 6).

В українській традиції воно має вигляд символічного дерева або квітки з гілками, квітами, птахами, інколи тваринами, корінням та ін. Рoste із землі чи вазона або ж просто трикутника. На дереві одночасно можуть бути квіти, нерозквітлі бутони, плоди та насінні коробочки. Традиційно Дерево життя завжди квітне, і всі квіти різні за розміром та пишністю. А на верхівці чи в центрі композиції голівна, що уособлює «Вогонь життя» чи життєву енергію.

У своїх гобеленах Ольга Пілюгіна часто зображує птахів. Це образи людських душ. Вони линуть одне до одного, прагнуть

Рис. 6. Квітуча родина 2019 рік. Автор: О. Пілюгіна

гармонії, примноження кохання, процвітання та міцних родинних стосунків. Коріння дерева сягає наших предків і живить енергією весь могутній стовбур, що є своєрідною віссю. Композиція здається симетричною, але це не так, вона врівноважена (рис. 7–9).

Повертаючись до створення орнаментальних творів, Ольга Пілюгіна продовжує кращі традиції полтавського, зокрема решетилівського, килимарства – через символіку, глибину, зв'язок поколінь та можливість поєднання давніх мотивів із сучасним баченням.

Звертаючись до образу Дерева життя, Ольга Пілюгіна наповнює свої твори новими сенсами. За її словами, створення такої композиції – це постійний пошук гармонії. Кожен

елемент: птах, чи то квітка, чи просто листок – мають свій простір та особливе місце. І, наче в пісні, звучать усі разом, і не можна нічого ні додати ні відняти.

Мозаїки Алли Горської. Ще одним утіленням образу Дерева життя є мозаїчне панно, створене 1967 року в Маріуполі однією із засновниць руху шістдесятників Аллою Горською з групою співавторів монументалістів, до якої входили художники: Віктор Зарецький, Галина Зубченко, Борис Плаксі, Григорій Пришедько, Василь Прахнін та Надія Світлична. Митці прибули до Маріуполя та менш ніж за два місяці створили в ресторані «Україна» дві мозаїки: «Дерево життя» (рис. 10) та «Боривітер» (рис. 11) [18]. Під час капітального ремонту (2008 рік) ресторану «Україна»,

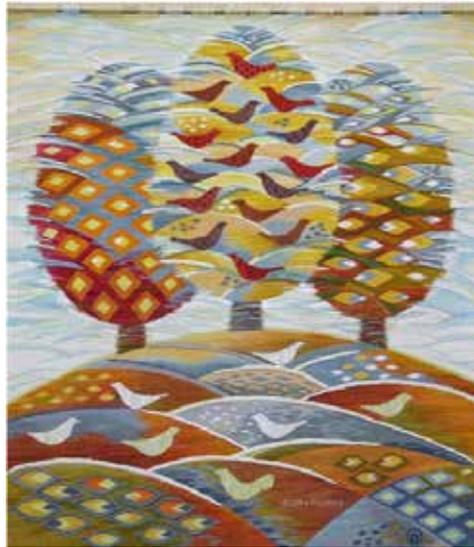

Рис. 7. Пісня золотих птахів, 2021 рік. Автор: О. Пілюгіна

Рис. 8. Великдень, 2016 рік. Автор: О. Пілюгіна

Рис. 9. Відродимо разом, 2022 рік. Автор: О. Пілюгіна

Рис. 10. Мозаїчне панно «Дерево життя», 1967 рік.

Фото: Станіслав Іванов

Рис. 11. Мозаїчне панно «Боривітер», 1967 рік.

Фото: Станіслав Іванов

збудованого ще до Другої світової війни, за однією зі стін знайшли два мозаїчні панно.

Створюючи ці панно, митці прагнули поєднати народну українську традицію, світові тенденції та радянське мистецтво. Для цього використовували нестандартні матеріали – шлакоситал та метал. «Дерево життя» засяяло завдяки листовому алюмінію, а в «Боривітрі» навіть використали фрагменти алюмінієвих ложок [14].

Сміливі фактурні сполучення матеріалів, ритмічні чергування рельєфів та контррельєфів – усе це створювало оптичний ефект руху, нову пластичну мову. Ці естетично виважені роботи є позачасовими за сюжетом та позбавленими будь-якої домінантної в ті часи тематики соціалістичного реалізму. Маріупольські дослідники монументального мистецтва Іван Станіславський та Олександра Чернова із часом назвуть роботи «Боривітер» та «Дерево життя» найціннішими в місті.

2022 року, за інформацією Івана Станіславського, обидва панно було зруйновано внаслідок обстрілів російськими військами. «Маріупольським шедевром Алли Горської настав кінець... (рис. 12). Сюжетно позачасові, досконалі естетично та позбавлені будь-яких соцреалістичних концепцій, ці дві роботи бригади Алли Горської були перлинами маріупольського зібрання монументалістики», – написав дослідник І. Станіславський. У 2022 році обидва панно були зруйновані під час обстрілів [19; 20]. Це перетворило їх на символ культурної пам'яті та втрати [16].

Багатошарова витинанка Анжели Юрківської. Надихаючись мозаїчним панно Алли Горської, майстер витинанки, керівник студії образотворчого мистецтва

«Імпреса-Арт» ЦДЮТ Рокитнянської селищної ради Анжела Юрківська відтворила як переспів в авторській техніці багатошарового витинання власний образ «Дерева життя».

Анжела Юрківська народилася за два роки до вбивства Алли Горської в 1968 році в місті Маріуполь, де і здобула першу художню освіту в місцевій художній школі імені Архипа Куїнджі. Продовжила навчання в одному з провідних навчальних закладів у галузі образотворчого мистецтва України – Республіканській художній школі імені Тараса Григоровича Шевченка. Вищу освіту здобула в Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди.

Витинанкова інтерпретація мозаїчного панно (рис. 13) витята із 60 шарів кольорового паперу (47 x 98) та запалює в серці ВІРУ в ПЕРЕМОГУ УКРАЇНИ над ворогом, звільнення окупованого МАРІУПОЛЯ та повернення цілісності та недоторканості території нашої держави.

Цей твір відображає багатошаровість історії й пам'яті українського народу [6, с. 136].

ВИСНОВКИ

Аналіз попередніх досліджень показує: мотив Дерева життя послідовно вивчається у двох напрямках – як архетип народного мистецтва та як символ у сучасних інтерпретаціях. Це створює методологічну основу для аналізу новітніх мистецьких практик, які поєднують етнічний код і сучасні художні пошуки. Образ Дерева життя» (вертикальна вісь, коренева – стовбурова – крона як трирівнева модель світу; мотиви квітів, птахів, плодів; симетрія – дзеркальність) та сучасне переосмислення: а) у графіці та ювелірних

Рис. 12. Мозаїчне панно «Дерево життя», «Боривітер» 2022 рік
Фото: Станіслав Іванов.

Рис. 13. Багатошарова витинанка «Дерево життя», 2023 рік
Автор: А. Юрківська

формах (реконфігурація орнаментів музейних рушників у сучасний «мовний код» прикрас і текстилю, роботи Аліни Гаєвої); б) у художньому текстилі (гобелен як «дерево роду», де птахи інтерпретуються як образи душ і зв'язку поколінь, роботи Ольги Пілюгіної); в) у паперовій пластиці (багатошарова витинанка як «контрапункт» до знищених мозаїк Горської, жест пам'яті та відродження, робота Анжели Юрківської); г) у монументальному мистецтві 1960-х (інноваційні матеріали – смальта, шлакоситал, алюміній – та позачасова символіка, що нині набула сенсу культурної травми через руйнування 2022 р.).

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 186 с.
- [2] Герій О.О. Відображення символіки світового Дерева у системі орнаменталізації українських храмів XI–XIII ст. *Наук. вісник*. 2006. С. 32–37.
- [3] Гулей О.В. Декоративно-прикладне мистецтво : навч. посібник. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 152 с.
- [4] Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки. Київ : Мистецтво, 2008. 464 с.
- [5] Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А. Українське мистецтво ХХ століття. Київ : Либідь, 2005. 280 с.
- [6] Левкович Н. Мотив дерева як візуалізація всесвіту в декоративному мистецтві євреїв Галичини XVIII – першої третини ХХ ст. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. ЛНАМ. 2020. № 22. С. 226–234.
- [7] Музей сучасного українського мистецтва Корсаків (MSUMK). «Дерево життя» як універсальний символ. Луцьк, 2024. URL: <https://msumk.com>
- [8] Полікарпов І.С., Пелик Л.В., Стефанюк Є.М. Килими та килимові вироби. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 112 с.
- [9] Пошивайло І. Символізм народної культури українців: Дерево життя. Київ : Центр культури, 2006. URL: <https://old.honchar.org.ua/p/symbolizm-narodnoji-kultury-ukrajintsiv-derevo-zhyttya/>
- [10] Смирна Л.В. Століття неконформізму в українському візуальному мистецтві : монографія. Київ : Фенікс, 2017. 484 с.
- [11] Федина О.Я. Образ «Дерева життя» в ансамблі українського народного мистецтва. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Декоративне мистецтво»*. 2006. № 16. С. 149–153.
- [12] Фесенко Л. Образотворче (візуальне) мистецтво. Харків : Ранок, 2004. 280 с.
- [13] Шевченко Є. (упоряд.). Український тканий рушник. Всеукраїнська виставка. Київ : Народні джерела, 2006. 32 с.
- [14] DailyArt Magazine. Alla Horskaya: Die Hard. Warsaw, 2021.
- [15] Esthete Gazette. Життя та смерть мариупольських мозаїк Алли Горської. Київ, 2023. URL: <https://www.esthetegazeta.com/post/zhyttya-ta-smert-mariupolskyh-shedevriv-ally-gorskoyi>
- [16] Goethe-Institut. Життя та смерть мариупольських шедеврів Алли Горської. Київ, 2023.
- [17] Станіславський І. Життя та смерть мариупольських шедеврів Алли Горської. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/pvln/shd.html>
- [18] ItsCraft. Сакральний символ Трипілля: дерево життя. Київ, 2023. URL: <https://itscraft.com.ua/derevo-zhyttia/>.
- [19] Soviet Mosaics in Ukraine. Панно «Борівітер» та «Дерево життя» (паспорт та опис). Київ, 2022.
- [20] Панно «Борівітер». URL: <https://sovietmosaicinukraine.org/ua/mosaic/8>.

[21] The Art Newspaper. War-ravaged Ukrainian mosaics digitally recreated in London show. London, 2022.

[22] United24Media. Alla Horska's Iconic Mariupol Mosaic Recreated in Kyiv after Russian Destruction. Kyiv, 2025.

REFERENCES

[1] Antonovych, Ye.A., Zakharchuk-Chuhai, R.V., & Stankevych, M.Ye. (1993). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo* [Decorative and applied art]. Lviv: Svit. [in Ukrainian].

[2] Herii, O.O. (2006). Vidobrazhennia symvoliky svitovoho Dereva u systemi ornamentatsii ukrainskykh khramiv XI–XIII st. [Representation of the World Tree symbolism in the ornamentation system of Ukrainian churches of the 11th–13th centuries]. *Naukovyi visnyk*, 32–37. [in Ukrainian].

[3] Hulei, O.V. (2010). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo* [Decorative and applied art]. Sumy: Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. [in Ukrainian].

[4] Kara-Vasyliieva, T. (2008). *Istoriia ukrainskoi vyshyvky* [History of Ukrainian embroidery]. Kyiv: Mystetstvo. [in Ukrainian].

[5] Kara-Vasyliieva, T.V., & Chehusova, Z.A. (2005). *Ukrainske mystetstvo XX stolittia* [Ukrainian art of the 20th century]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

[6] Levkovich, N. (2020). Motyv dereva yak vizualizatsiia vsesvitu v dekoratyvnomu mystetstvi yevreiv Halychyny XVIII – pershoi tretyny XX st. [The tree motif as a visualization of the universe in the decorative art of Galician Jews]. *Visnyk Lviv National Academy of Arts*, 22, 226–234. [in Ukrainian].

[7] Korsaks Museum of Modern Ukrainian Art. (2024). "Derevo zhyttia" yak universalnyi symvol ["Tree of life" as a universal symbol]. Lutsk. [in Ukrainian].

[8] Polikarpov, I.S., Pelyk, L.V., & Stefaniuk, Ye.M. (2006). *Kylymy ta kylymovi vyroby* [Carpets and carpet products]. Kyiv: Tsentrnavchalnoi literatury. [in Ukrainian].

[9] Poshyvailo, I. (2006). *Symvolizm narodnoi kultury ukrainsiv: Derevo zhyttia* [Symbolism of Ukrainian folk culture: The tree of life]. Kyiv: Center of Culture. Retrieved from <https://old.honchar.org.ua/p/symvolizm-narodnoji-kultury-ukrajintsiv-derevo-zhyttia/> [in Ukrainian].

[10] Smyrna, L.V. (2017). *Stolittia nonkonformizmu v ukrainskomu vizualnomu mystetstvi*

[A century of nonconformism in Ukrainian visual art]. Kyiv: Feniks. [in Ukrainian].

[11] Fedyna, O.Ya. (2006). Obraz "Dereva zhyttia" v ansambli ukrainskoho narodnoho mystetstva [The image of the "Tree of life" in the ensemble of Ukrainian folk art]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Decorative Art Series*, 16, 149–153. [in Ukrainian].

[12] Fesenko, L. (2004). *Obrazotvorche (vizualne) mystetstvo* [Fine (visual) art]. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian].

[13] Shevchenko, Ye. (Ed.). (2006). *Ukrainskyi tkanyi rushnyk. Vseukrainska vystavka* [Ukrainian woven ritual towel. All-Ukrainian exhibition]. Kyiv: Narodni dzherela. [in Ukrainian].

[14] DailyArt Magazine. (2021). *Alla Horska: Die Hard*. Warsaw. Retrieved from <https://www.dailyartmagazine.com/alla-horska/> [in English].

[15] Esthete Gazette. (2023). Zhyttia ta smert mariupolskykh mozaik Ally Horskoi [Life and death of Alla Horska's Mariupol mosaics]. Kyiv. Retrieved from <https://www.esthetegazeta.com/post/zhuttia-ta-smert-mariupolskykh-shedevriv-ally-gorskoyi> [in Ukrainian].

[16] Goethe-Institut. (2023). Zhyttia ta smert mariupolskykh shedevriv Ally Horskoi [Life and death of Alla Horska's Mariupol masterpieces]. Kyiv. [in Ukrainian].

[17] Stanislavskiy, I. (2023). Zhyttia ta smert mariupolskykh shedevriv Ally Horskoi [Life and death of Alla Horska's Mariupol masterpieces]. Retrieved from <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/pvIn/shd.html> [in Ukrainian].

[18] ItsCraft. (2023). Sakralnyi symvol Trypillia: derevo zhyttia [Sacral symbol of Trypillia: The tree of life]. Kyiv. Retrieved from <https://itscraft.com.ua/derevo-zhyttia/> [in Ukrainian].

[19] Soviet Mosaics in Ukraine. (2022). *Panno "Boryviter" ta "Derevo zhyttia" (passport ta opys)* [Panel "Boryviter" and "Tree of life" (passport and description)]. Kyiv. [in Ukrainian].

[20] Soviet Mosaics in Ukraine. (2022). *Panno "Boryviter"* [Panel "Boryviter"]. Retrieved from <https://sovietmosaicsinukraine.org/ua/mosaic/8> [in Ukrainian].

[21] The Art Newspaper. (2022). *War-ravaged Ukrainian mosaics digitally recreated in London show*. London. [in English].

[22] United24Media. (2025). *Alla Horska's iconic Mariupol mosaic recreated in Kyiv after Russian destruction*. Kyiv. [in English].

ABSTRACT

Poliushkin S., Kharchenko K. Ethnic motifs of the "Tree of Life" image in the works of contemporary Ukrainian artists as a path to cultural identity in the European space

Purpose. The purpose is to identify and explore how the ethnically rooted motif of the "Tree of Life" is represented in contemporary Ukrainian artistic practices and how it contributes to the construction and articulation of Ukrainian cultural identity within the European context.

Methodology. An interdisciplinary approach is applied, combining semi-otic analysis of the "world tree" symbol in Ukrainian tradition; iconographic and

comparative analysis of works by Alina Haieva (Garden of Life project, in collaboration with AGA.TE), Olha Piliuhina (tapestry series), Anzhela Yurkivska (multilayer vytynanka), as well as reflection on the monumental mosaics Tree of Life and Boryviter by Alla Horska and co-authors (1967, Mariupol).

Results. *The invariants of the image are outlined (vertical axis, root-trunk-crown as a tripartite world model; motifs of flowers, birds, fruits; symmetry/mirroring) and their contemporary reinterpretation is revealed: (a) in graphics and jewelry forms; (b) in textile art; (c) in paper cutouts; (d) in the monumental art of the 1960s.*

Scientific novelty. *A typology of contemporary representations of the "Tree of Life" in Ukrainian art is proposed, combining ethnographic origins and media transformations. The study demonstrates how the symbol functions as an "identity operator" – a means of cultural continuity, memory, and European communication.*

Practical relevance. *The material can be used by designers for creating exhibitions, educational programs, and contemporary design products that work correctly with national motifs; by art studios for developing collections based on local heritage; and by communities for practices of commemoration and cultural diplomacy.*

Keywords: *tree of life, ornament, tapestry, carving, mosaic, jewelry art, Ukrainian identity, ethnodesign, semiotics, decorative and applied arts, symbolism.*

AUTHOR'S NOTE:

Polyushkin Serhii, *Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor at the Department of Design and Reconstruction of the Architectural Environment, Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro, Ukraine, e-mail: poliushkin.serhii@365.pdaba.edu.ua, orcid: 0009-0002-4740-7652.*

Kharchenko Kateryna, *Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Design and Reconstruction of the Architectural Environment, Ukrainian State University of Science and Technology Dnipro, Ukraine, e-mail: katerinaharchenko75@gmail.com, orcid: 0000-0002-1908-4852.*

Стаття подана до редакції: 22.09.2025.

Стаття прийнята до опублікування: 29.10.2025.

Стаття опублікована: 20.11.2025.